

Володимир Тимошенко — дослідник природи степу і природоохоронець (з нагоди 65-річчя)

Ігор Загороднюк

Національний науково-природничий музей НАН України (Київ, Україна)
Email: zoozag@ukr.net; orcid: 0000-0002-0523-133X

ZAGORODNIUK, I. Volodymyr Timoshenkov a researcher of the steppe nature and conservationist (on the occasion of his 65th anniversary). — An essay on a researcher of the steppe fauna, an unrivalled expert of nature and nature conservation. A graduate of Donetsk State University (1977–1982), during his studies he joined the ‘Friends of Nature’ movement, which shaped all his subsequent interests and life adventures. He has held various positions—forester, gamekeeper, research assistant at a local history museum, engineer and research assistant at a nature reserve, head of a landscape park conservation department, and senior research assistant at a national park. He is a specialist in the study of various groups of vertebrates, not just mammals. He is the author of over 40 articles, primarily on the status of populations and the biology of animals in protected areas, as well as the organisation of conservation measures to protect natural systems. He is currently a research fellow at the Homilshanski Lisny National Park.

Біографічне

Тимошенко Володимир Анатолійович народився 15 березня 1960 року у м. Донецьк. Після закінчення школи в 1977 р. навчався на біологічному факультеті Донецького університету (1977–1982). Спеціалізувався по кафедрі зоології. Був членом Дружини охорони природи. Лісгосп (4 міс.) і далі (1982–1984) служба в армії, потім рік у Донецького обласному краєзнавчому музеї. Надалі незмінно в системі заповідних установ сходу України.

Зокрема, з 1985 р. в Луганському заповіднику (ЛПЗ) у відділенні «Провальський степ», згодом у відділенні «Стрільцівський степ». У 1989–1991 рр. (до розвалу СРСР) працював у Бадхизському заповіднику (Туркменістан), потім рік у Інституті технічної екології (Донецьк). У 1995–2007 рр. — відділення «Хомутовський степ» Українського степового заповідника; після чого рік в РЛП «Меотида»; з 2008 р. в «Трьохізбенському степу» ЛПЗ; з 2014 — НПП «Гомільшанські ліси» (Харківщина). Одружений і має доньку.

Рис. 1. Володимир Анатолійович Тимошенко у заповідному степу. Фото М. Колеснікова, 2008 р.

Теріологічні дослідження

Дослідження В. Тимошенкова в галузі теріології¹ зосереджені на моніторингу видового складу, динаміки чисельності та охорони ссавців у степових екосистемах сходу України. Ключовий напрям роботи — дослідження раритетної частини теріофауни в умовах заповідного режиму. Для кожного з заповідних об'єктів, в яких він працював, дослідник створив анотовані списки теріофауни з оцінками рясноти ключових видів, надто раритетної групи.

Присутність і рясноту він оцінював і оцінює різними методиками, надаючи перевагу спостереженням (мезо- та макрофауна), картуванню (норові звірі) та облікам канавками (дрібні ссавці). Відповідно, значно увагу приділяв методикам обліку і моніторингу. Одними з перших були дослідження у Провальському степу, де на межі 1980–1990-х років разом із В. Марочкіною організував систему стаціонарних спостережень за степовими гризунами².

Особливу увагу зі степових видів ссавців було приділено таким раритетам, як тхір степовий (*Mustela eversmanni*) у Хомутовському степу [Тимошенков 2005], ховрах малий (*Spermophilus pygmaeus*) на Донеччині [Бронсков & Тимошенков 2010], тушкан великий (*Allactaga major*) у Приазов'ї [Тимошенков & Бронсков 2015] з увагою до їхньої чисельності і поширення. Ним підготовлено й огляди рідкісних видів ссавців загалом, зокрема для заповідника «Хомутовський степ» [Тимошенков 2006].

Методичні праці пов'язані з низкою актуальних напрямків: аналіз ролі малих заповідників і режимів охорони у збереженні рідкісних видів ссавців [Тимошенков 2008], опис авторського досвіду використання ловчих канавок для обліку й моніторингу наземних хребетних у степових заповідниках [Тимошенков 2012]. Врешті, не раз дослідник піднімав питання про те, в чому сенс охоронних заходів і що треба робити для збереження видів на окремих ізольованих заповідних ділянках [Тимошенков 2022].

Працюючи після 2014 р. фактично поза степом, у лісових і заплавних екосистемах національного парку «Гомільшанські ліси», В. Тимошенков описав ізольовані поселення бабака степового поблизу парку [Тимошенков 2022]. Проте специфіка нової для нього території врешті позначилася на інтересі до видів-ефікаторів цієї зони. Тому одним з важливих об'єктів уваги став бобер. Досліджено розподіл виду по території заповідної заплави і вивчено його живлення і вплив на рослинність [Тимошенков & Тимошенкова 2025].

Володимир Анатолійович неодноразово брав участь у різних форумах Українського теріологічного товариства, як в період існування секції екології (наради 1987–2002 років), так і в період активної діяльності Теріошколи, на якій він бував і доповідався майже щороку.

¹ Як і більшість «заповідних» колег, В. Тимошенков досліджує різні групи хребетних, надто плазунів, птахів і ссавців, що визначається стандартними задачами заповідних установ.

² Нарис про Валентину Марочкіну (1965–2012) та її дослідження є у випуску NT14 URL.

Рис. 2. Володимир Тімошенко в полях: вгорі і ліворуч — у Трьохізбенському степу (30.07.2010; фото автора); в центрі і праворуч — у парку «Меотида» (26–27.07.2008, фото М. Колесніков).

Володимир Тімошенко є автором близько 40 наукових статей, зокрема й у виданнях Українського териологічного товариства. Профілі в мережі:

- <https://www.researchgate.net/profile/Volodymyr-Timoshenko>
- <https://scholar.google.com/citations?user=p3E3YncAAAAJ>

Суміжне

Володимир Тімошенко є досвідченим учасником і ветераном природоохоронного руху на Донеччині, що докладно викладено у збірнику спогадів учасників руху ДОП (з нагоди 50-річчя цього руху) [Тімошенко 2010]. Дослідник підкреслює важливість професійного середовища, в якому його «першими вчителями були студенти Борейко, Шаповалов, Бляхер. Саме вони зробили з мене професіонала» (с. 113). Відповідно, всі життєві й сімейні події були пов'язані з заповідними об'єктами і постійним життям в них, на природі.

Дружина, Валентина Василівна, є відомим ботаніком. Всі роки вони працювали й працюють разом, досліджуючи флору та фауну східних степів. Маючи захоплення бджільництвом, яке успадковане від діда-прадіда, Валентина захопила цим і Володимира, і фактично крізь весь шлях переїздив із заповідника у заповідник (зокрема, Хомутовка → Меотида → Трохізбенка → Гомільша) з ними мандрували і бджоли. Мало хто має такий досвід у здобуванні високоякісного меду, як тандем заповідних зоолога і ботаніка.

Володимир є автором художніх оповідань на різні теми, пов'язані з природою, роботою в заповідниках, а також автором віршів, які викладає в соцмережах, проте не публікує (деякі оповідання є в портфелі *NT*).

Дослідник має виразну схильність до натурфілософії та тлумачення природи як вищої цінності. Про це від багато пише в соцмережах (передусім в Facebook) проте нерідко і в статтях. Колеги не раз зауважували (і автор цього огляду також), що В. Тимошенко не тільки міг би, але й мусить написати повноцінну книгу про сенси, потреби, і дієві підходи до охорони природи в заповідниках і національних парках. Віритимемо, що це станеться.

Публікації

- Бронсков, А., В. Тимошенко. 2010. Распространение и численность суслика малого (*Spermophilus rugicaeus*) в Донецкой области. *Праці Теріологічної Школи*, **10**: 107–114. [CrossRef](#)
- Тимошенко, В. 2005. Перспективи існування степового тхора (*Mustela eversmanni* Lesson, 1827) у Хомутовському степу. *Науковий вісник Ужгородського ун-ту. Серія Біологія*, **17**: 89–92. [URL](#)
- Тимошенко, В. 2006. Редкие наземные млекопитающие заповедника Хомутовская степь в условиях антропогенного пресса. *Праці Теріологічної школи*, **8**: 240–244. [URL](#)
- Тимошенко, В. 2008. Роль малых заповедных территорий и режимов их охраны в сохранении редких видов наземных млекопитающих (на примере заповедника «Хомутовская степь»). *Праці Теріологічної школи*, **9**: 63–72. [CrossRef](#)
- Тимошенко, В. 2010. Спогади. *В кн.: Ким ти був, коли був молодим? Спогади учасників руху ДОП*. Національний екологічний центр України, Київ, 112–114. [URL](#)
- Тимошенко, В. 2012. Опыт использования ловчих канавок для мониторинга наземных позвоночных в степных заповедниках. *В кн.: Загороднюк, І. (ред.). Динаміка біорізноманіття 2012*. Вид-во ЛНУ імені Тараса Шевченка, Луганськ, 147–149.
- Тимошенко, В., А. Бронсков. 2015. Тушканчик большой (*Allactaga major*) в Северном Приазовье (Украина): распространение и численность. *Праці Теріологічної Школи*, **13**: 49–56. [CrossRef](#)
- Тимошенко В. 2022а. Що потрібно для збереження хоча б одного виду тварин на окремо взятій заповідній ділянці? *В кн.: Загороднюк, І. (ред.). Вид в біології: теорія і практика*. ННПМ НАН України, Київ, 334–341. (Серія: *Novitates Theriologicae*; Pars 12). [CrossRef](#)
- Тимошенко, В. 2022б. Поселення бабака степового (*Marmota marmota*) поблизу Національного природного парку «Гомільшанські ліси». *Novitates Theriologicae*, **13**: 116–120. [CrossRef](#)
- Тимошенко В., В. Тимошенко. 2025. Дослідження кормової бази бобрів у Національному парку «Гомільшанські ліси» (2015–2024). *Novitates Theriologicae*, **17**: 92–99. [CrossRef](#)

Резюме

ЗАГОРДНЮК, І. Володимир Тимошенко — зоолог і природоохоронник (з нагоди 65-річчя). — Нарис про дослідника степових фаун, неперевершеного знавця природи і заповідної справи. Випускник Донецького державного університету (1977–1982), під час навчання в якому долучився до руху «Дружини охорони природи», що й визначило всі подальші інтереси і життєві пригоди. Працював на різних посадах — лісника, егера, наукового співробітника краєзнавчого музею, інженера і наукового співробітника заповідника, керівника відділу охорони ландшафтного парку, старшого наукового співробітника національного парку. Фахівець з вивчення різних груп хребетних, не тільки ссавців. Є автором понад 40 статей, передусім про стан популяцій і біологію тварин на заповідних територіях, а також організацію заходів зі збереження природних систем. На поточний час є науковим співробітником національного парку «Гомільшанські ліси».